

Лекција 12

Човјек и грађанин

Срећни робови су најљући непријатељи слободе.

Maria von Ebner-Eschenbach

У овој лекцији упознаћете се са појмом грађанина и карактеристикама које омогућавају грађанима да буду дјелотворни учесници у демократском друштву. Такође ћете се упознати са појмом грађанска врлина. Након ове лекције моћи ћете објаснити зашто је грађанска врлина важна у демократском друштву.

Циљ лекције

Појмови

Поданик	Грађанска диспозиција
Грађанска посвећеност	Грађанин/држављанин
Скептицизам	

Поданици и/или грађани

Још у античко доба, филозофи Платон и Аристотел износили су идеју да су облици власти повезани са психолошким карактеристикама оних који

дјелују и живе под тим облицима власти. Према њиховом схватању, у сваком облику власти постоји одговарајући начин размишљања и скуп карактеристика појединца. Дуго, током историје, владали су од оних над којима су владали захтијевали само послушност и слијепо покорвање. Тако је код људи стваран такозвани поданички менталитет, а и данас за људе који живе у недемократским политичким системима често кажемо да су они поданици. Неке од карактеристика поданика су пасивност, зависност, незрелост у политичком смислу и лаковјерност. За разлику од недемократских ре-

жима, демократије не могу опстати ако људи који у њима живе не учествују у јавном животу и у доношењу значајних одлука за живот њихове заједнице. Због тога оне које живе у демократијама називамо грађанима. За разлику од поданика, од грађанина се тражи да буде активан, самосвјестан, зрео у политичком смислу и скептичан у односу на неодмјерена обећања оних који су на позицијама политичке власти. Статус припадности грађанству или држављанству у праву се добија на два начина: рођењем или натурализацијом. Поједине земље имају различита правила у вези са тиме на чему се заснива држављанство по рођењу. Натурализација се односи на процес успостављен законом, који се разликује међу демократијама, по којем се странци преобраћају у грађане или држављане са истим правима и обавезама као и грађани рођени у тој земљи.

Дакле, може се рећи да се званични статус оних који живе у демократским и у недемократским системима не разликује - и једни и други се званично називају грађанима. Међутим, како је већ речено, разликују се по томе што грађанин у демократији треба да врши функцију која, као и остале функције, има своја права и одговорности.

ВЈЕЖБА КРИТИЧКОГ РАЗМИШЉАЊА

Какав је однос људи из твоје заједнице према учешћу у јавном животу и у доношењу значајних одлука, односно да ли њихову улогу оцјењујеш као претежно поданичку или претежно грађанску? Какав је твој однос и однос твојих вршњака у разреду и шире? Да ли такав однос сматраш исправним?

Који фактори помажу у стварању ефикасног грађанина?

Још је Аристотел примијетио:
"Врлина грађанина и врлина доброг човјека није истојачуно истина".
(Аристотел, Политика)

Грађанина демократског друштва неки пореде са чланом посаде брода који плови према одређеном циљу. Да би та мисија била успјешна, сваки члан посаде, односно сваки грађанин, мора посједовати одређена знања, вјештине и особине и бити посвећен неким циљевима и вриједностима. Неопходна знања грађанина, најкраће речено, односе се на:

Знања о принципима и пракси демократије, на примјер:

- Уставна начела
- Структура и функционисање власти
- Одговорности и права грађана
- Како грађани могу учествовати у доношењу одлука, итд.

Да би стицена знања могао да примјењује у пракси, грађанин треба да посједује:

- Спознајне способности:
- Анализирања и процјене информација
- Разјашњавања и предвиђања посљедица
- Сумирања и давања критичког осврта итд.

Способности или вјештине учешћивања, као на примјер:

- Вјештине комуницирања (слушање, говорење, писање)
- Вјештине преговарања (убјеђивање и постизање консензуса)
- Сарађивања
- Рјешавања конфликта на миран начин итд.

Особине које треба да посједује грађанин у демократији односе се на његов лични карактер и на тзв. "јавни карактер".

Од особина личног карактера грађанина, као важне, могу се издвојити сљедеће:

- Одговорност
- Самодисциплина
- Истрајност
- Храброст
- Поштење
- Марљивост
- Искреност
- Стрљивост итд.

Међу особинама тзв. "јавног карактера" грађанина могу се издвојити:

- толерантност
- скептицизам
- спремност за сарадњу
- уљудност
- поштовање закона
- спремност на компромис
- патриотизам
- лојалност итд.

Такође, грађанин треба да буде посвећен одређеним циљевима и вриједностима, као што су:

- слобода
- једнакост
- правда
- права појединца
- владавина закона
- поштовање различитости
- истина итд.

ПИТАЊА

1. Идентификујте најважније карактеристике ефикасног грађанина.
2. Идентификујте најмање један примјер особе коју знате, или лик из књижевности, који посјеђује карактеристике које сте навели.

Шта је грађанска врлина и да ли постоји у модерном друштву?

Од античких времена до савременог доба многи су сматрали да у демократском друштву није довољно да појединац има само карактерне особине, знања и способности. Уз то, сматра се, потребно је да појединац стави заједничку добробит или опште добро испред свог властитог интереса. Ова особина се назива **грађанском врлином**.

Традиционално, грађанска врлина је представљала спремност грађанина да заједничко добро ставља испред приватних интереса и личних послова. "Оквир за грађанско образовање", који је издао Центар за грађанско образовање из САД-а, у грађанску врлину укључује два основна појма, а то су **грађанска диспозиција** и **грађанска посвећеност**.

- **Грађанска диспозиција** односи се на оне ставове и навике грађана који помажу здраво функционисање и заједничко добро демократског друштва.
- **Грађанска посвећеност** се односи на слободно изражену, разумну одређеност грађана основним вриједностима и принципима демократије.

Грађанска врлина се разликује од врлина везаних за наше приватне или личне животе, карактерних особина које су пожељне за појединца, особина као што су поштење и интегритет, иако постоје области у којима се ове врлине преклапају. У овом дијелу истакнуте су оне посвећености и диспозиције

које, узете скупа, сачињавају грађанску врлину. Ове посвећености и диспозиције су неопходне из два разлога:

1. Оне омогућавају политичким процесима да дјелотворно унапређују заједничко/опште добро
2. Оне доприносе остварењу основних идеја демократских политичких система, укључујући заштиту права појединца.

ПИТАЊА

1. Шта се подразумева под појмом грађанска врлина?
2. Зашто је грађанска врлина битна за демократско друштво?
3. Наведи два примјера грађанске врлине у вашем граду или заједници.

Толеранција

Зашто је толеранција важна карактерна особина?